

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Довлатов С. Д. Собрание сочинений. 2 т. Санкт-Петербург: Издательство «Азбука», 1999. 396 с.
2. Довлатов С. Д. Собрание сочинений. 3 т. Санкт-Петербург: Издательство «Азбука», 1999. 457 с.
3. НЛП. Полный курс гипнотических техник Милтона Эриксона / Бэндлер Р и др. Москва: АСТ, 2018. 512 с.
4. Пинкер С. Язык как инстинкт. Москва: Ленанд, 2016. 464 с.
5. Радчук О. В. Семантика засобів вираження поняття «відсутність» у російській мові: лінгвокогнітивний аспект: дис... д. філол. н.: 10.02.02. Харків, 2020. 400 с.
6. Синтаксический энциклопедический словарь русского языка / под. ред. М. Н. Кожинной. Москва: Флинта, 2019. 696 с.
7. Штейнбук Ф. М. Конвергенція топосу відсутності у творах сучасної світової літератури. *Слово і час*. 2014. № 4. С. 68-75.

УДК 811.162.1

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.21.1.14>

ТЕРМІНОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ПРИ ВИКЛАДАННІ СИНТАКСИСУ ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ

TERMINOLOGICAL PROBLEMS DURING STUDY OF SYNTAX IN POLISH LANGUAGE

Корпало О.Р.,

orcid.org/0000-0001-7356-442X

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри слов'янських мов

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

У статті проаналізовано термінологічні проблеми, що виникають при викладанні синтаксису польської мови як іноземної. Хоча польська й українська мови разом з іншими слов'янськими мовами зберегли багато спільних рис у структурі синтаксичних одиниць, проте не можна не враховувати, що в синтаксичних теоріях обох мов сформувалися різні підходи до їх вивчення. Якщо в українському мовознавстві розрізняють формально-синтаксичний, семантико-синтаксичний і комунікативний аспекти вивчення речення, то в польському переважає формально-синтаксичний підхід з окремими елементами семантичного.

Традиційно у полоністиці реченнями вважаються лише ті конструкції, що мають присудок у формі особової форми дієслова або складений іменний присудок, але обов'язково з дієслівною зв'язкою. Таке розуміння переважає в сучасних граматиках польської мови, хоча трапляються спроби й іншого трактування. При встановленні типологічних ознак речення не можна не враховувати й особливостей вираження його членів у різних слов'янських мовах.

У польському мовознавстві не набула поширення теорія односкладного речення, хоча терміни „*zdanie jednoczłonowe*” – „*zdanie dwuczłonowe*” спорадично з'являються в синтаксичних студіях польської мови. Польські граматисти частіше послуговуються термінами „*zdanie bezpodmiotowe*” (безпідметове речення), „*zdanie z podmiotem domyślnym*” (речення з невираженим підметом). Достатньо чіткої окресленості у полоністиці (на відміну від дефініцій в українському мовознавстві) не має і сам термін «підмет». Використання термінів: *podmiot domyślny, logiczny, osobowy, nieosobowy, nieokreślony, wszechobecny* і т. п. – виразно демонструє сплутування рис формальних і семантичних з наданням пріоритету другим.

Різноміт у термінології ускладнює зіставне вивчення синтаксису польської та української мов. Щоб уникнути неоднозначності у тлумаченні одних і тих самих або схожих явищ, слід, на нашу думку, опиратися на термінологічну систему рідної (української) мови як більш звичну для студентів, при цьому вказуючи на існуючі розбіжності у трактуванні речень й водночас добре розуміючи, що еквівалентність речень в українській і польській мовах є тільки частковою.

Ключові слова: речення, висловлення, безпідметові речення, односкладні речення, підмет.

The article analyzes the terminological problems that arise when teaching the syntax of Polish as a foreign language. Although Polish and Ukrainian, along with other Slavic languages, have retained many common features in the structure of syntactic units, it should be borne in mind that the syntactic theories of both languages have developed different approaches to their study. If in Ukrainian linguistics there are formal-syntactic, semantic-syntactic and communicative aspects of sentence study, in Polish the formal-syntactic approach with certain elements of semantic prevails.

Traditionally, in Polish studies, sentences are considered to be only those constructions that have a predicate in the form of a personal verb form or a compound noun predicate, but necessarily with a verb connection. This understand-

ing prevails in modern grammars of the Polish language, although there are attempts at other interpretations. When establishing the typological features of a sentence, one cannot ignore the peculiarities of the expression of its members in different Slavic languages.

The theory of one-syllable sentences has not become widespread in Polish linguistics, although the terms "zdanie jednoczłonowe" – "zdanie dwuczłonowe" sporadically appear in syntactic studies of the Polish language. Polish grammarians more often use the terms "zdanie bezpodmiotowe" (without subject sentence), "zdanie z podmiotem domyślnym" (sentence with an unexpressed subject). The term "subject" itself does not have a sufficiently clear delineation in Polish studies (in contrast to the definitions in Ukrainian linguistics). The use of terms: podmiot domyślny, logicalzny, osobowy, nieosobowy, nieokreślony, wszechobecny, etc. – clearly demonstrates the confusion of formal and semantic features with priority given to others.

Differences in terminology complicate the comparative study of the syntax of Polish and Ukrainian languages. To avoid ambiguity in the interpretation of the same or similar phenomena, we should, in our opinion, rely on the terminology of the native (Ukrainian) language as more familiar to students, while pointing out existing differences in sentence interpretation and at the same time well aware that equivalence sentences in Ukrainian and Polish are only partial.

Key words: sentence, statement, one-member sentences, sentence without subject.

У синтаксичному структуруванні мови головна роль належить реченню як основній синтаксичній одиниці, навколо якої групуються всі різновиди граматичних категорій. „Саме на ґрунті категорій можна систематизувати мовні явища, відтворити граматичну організацію мови як цілісної системи, її функціональні параметри з урахуванням спрямованості всіх категорійних величин на реалізацію найважливіших функцій мови – комунікативної і когнітивної” [6, с. 5-6].

Виокремлення синтаксичних категорій донині не набуло чіткого визначення, незважаючи на низку новітніх досліджень [див., наприклад: 1; 2; 6]. Питання про кількість і характер синтаксичних категорій належить до найскладніших і остаточно не розв'язаних у синтаксичній теорії. Цю складність можна пояснити багатьма чинниками: визначальною роллю синтаксису в функціональній спеціалізації граматичних явищ; багатоаспектною природою самого речення, у зв'язку з чим синтаксичні категорії можна кваліфікувати у формально-синтаксичному, семантико-синтаксичному й комунікативному вимірах, що дає підстави вирізняти синтаксичні реченнєві категорії відповідного плану. Без такого розмежування категорійна сфера синтаксису ризикує стати термінологічно невпорядкованою. Наприклад, по-різному кваліфікують категорійну сутність предикативності: у сучасному східнослов'янському мовознавстві поряд із загальноприйнятим розумінням предикативності як синтаксичної категорії, що комплексом мовних засобів співвідносить зміст речення з дійсністю, формує речення як комунікативну одиницю [7, с. 520], цим терміном також позначають властивість присудка як головного члена двоскладного речення, його взаємозв'язок із підметом. У полоністиці *предикативність* (*predykacyjność*) розуміють не як синтаксичну категорію найвищого ступеня абстракції, а як дещо вужчу категорію, пов'язану лише з граматичним типом простого речення, як синтаксичний зв'язок між

підметом і присудком, тобто як формально-синтаксичну категорію [див.: 11, с. 259; 10, с. 459].

Синтаксичні системи різних мов, безумовно, мають більше спільних, ніж відмінних рис, оскільки синтаксис – найбільш узагальнювальна система будь-якої мови, а синтаксичні одиниці більшою мірою типологічно зіставні з синтаксичними елементами інших мов і є переважно лінгвістичними універсаліями.

Однак хоча польська й українська мови разом з іншими слов'янськими мовами зберегли багато спільних рис у структурі синтаксичних одиниць, проте не можна не враховувати, що в синтаксичних теоріях обох мов сформувалися різні підходи до їх вивчення. Так, якщо на сучасному етапі в українському синтаксисі панівним є семантико-синтаксичний підхід (див. праці Г. Арполенко, В. Барчука, І. Вихованця, К. Городенської, Н. Гуїванюк, В. Забеліної, А. Загнітка, В. Кононенка, О. Кульбабської, М. Мірченка, М. Плющ, К. Шульжука та ін.), то в польському – перевагу загалом має традиційний формально-граматичний аспект (див. дослідження А. Вежбіцької, Р. Гжегорчикової, С. Йодловського, С. Кароляка, З. Клеменевича, Г. Конечної, З. Салоні, М. Свідзінського, С. Тополінської та ін.). Це не могло не відбитися на граматичних концепціях української і польської лінгвістики, а відповідно – на термінологічних системах.

Термінологічна впорядкованість будь-якої галузі лінгвістики опосередковано визначає стан і рівень її розвитку, впливає на об'єктивність наукового дослідження. Часто, однак, „виникає парадокс: лінгвісти, які теоретично відстоюють принцип однозначності в термінології, на практиці першими цим принципом нехтують” [4, с. 158]. Тому буває важко (а іноді практично неможливо) узгодити термінологію різних мов, хоч і споріднених, враховуючи як об'єктивні (зокрема, своєрідність синтаксичної системи кожної мови), так

і суб'єктивні (різні погляди на схожі чи навіть тотожні мовні явища) чинники. Метою запропонованої статті є спроба вирішення термінологічних проблем, що виникають під час викладання синтаксису польської мови для українців як іноземної і пов'язані передусім із різними підходами до вивчення синтаксичних одиниць.

Так, ключовими у польському синтаксисі були й залишаються терміни „*zdanie*” (речення), „*wypowiedzenie*” (висловлення), „*podmiot*” (підмет), „*orzeczenie*” (присудок) тощо, причому вони мають далеко не однозначні тлумачення. Р. Гжегорчикова у монографії „*Wykłady z polskiej składni*” зауважує, що в мовознавчій літературі існує понад 200 різних дефініцій терміна „речення” залежно від мети його (терміна) вживання, і відповідно виокремлює дефініції психологічні (на зразок „закінчена думка” („*skończona myśl*”)), логічні (типу „логічне судження” („*sąd logiczny*”)), формальні (на кшталт „текст, що починається великою літерою і закінчується крапкою чи іншим розділовим знаком”) і т. п. [12, с. 15].

Термін „*wypowiedzenie*” (висловлення) для всіх типів речень увів до польського мовознавства З. Клеменевич [15, с. 91–101], розуміючи його як синтаксичну єдність („*jednostka powiadomienia językowego*”), що являє собою змістову та інтонаційну цілісність [15, с.101; 14, с.5], у подальшому поділяючи „*wypowiedzenia*” на дві групи: 1) „*zdania*” – речення, у яких обов'язково має бути дієслівна форма (особова – *Idę*; неособова – *Chodzić prawą stroną*; чи модальні слова на кшталт *trzeba, wolno, należy*), і 2) „*oznajmienia*” – структури без особової дієслівної форми, яку, однак, можна вставити (*Ojciec chory* (пор.: *Ojciec jest chory*)) [14, с.7]. Замість терміна „*oznajmienie*” в сучасних польських дослідженнях частіше використовується термін „*gównoważnik zdania*” (еквівалент речення).

Р. Гжегорчикова, посилаючись на дослідження В. Пісарка, виокремлює ще один вид нереченневих комунікатів („*komunikatów niezdanionych*”) – „*zawiadomienia*” (повідомлення) [12, с. 14]

Таким чином, традиційно у польському мовознавстві реченнями вважаються лише ті конструкції, що мають присудок у формі особової форми дієслова або складений іменний присудок, але обов'язково з дієслівною зв'язкою. Тому конструкції на зразок *Chłopiec przyjechał; Chłopiec jest spokojny* називають реченнями, а з нульовою зв'язкою на зразок *Chłopiec spokojny* – еквівалентом речення (гównoważnikiem zdania). Таке розуміння переважає і в сучасних граматиках польської

мови, хоча трапляються спроби й іншого потрактування. Так, К. Каллас, аналізуючи стан досліджень типології односкладних речень у польській мові, більш відомих як безпідметові, висловлює сумнів щодо доречності використання терміна „*zdanie*” лише щодо речень із дієсловом-присудком [13, с. 7-10], мотивуючи це тим, що „речення без особової форми дієслова у польській мові часто вживані” і „так само синтаксично відокремлені й незалежні від сусідніх речень” [13, с. 5]. Сучасні мовознавці зараховують до речень також висловлення (*wypowiedzenia*) з безособовою формою на *-no, -to* і предикативними словами на зразок *trzeba, wolno, należy* і т.п. [22, с. 305].

В українському мовознавстві поширеною є інша класифікація простих речень: двоскладні (речення, в яких є обидва головні члени речення), односкладні (з одним головним членом) та нечленовані (слова-речення, комунікати). В основі поділу речень на двоскладні та односкладні лежить спосіб вираження співвіднесеності їх змісту з дійсністю, тобто предикативність. Сама природа думки й розуміння предикативності – основної ознаки речення – як встановлюваних мовцем визначальних відношень між носієм ознаки та ознакою, що йому приписується в часі та способі, передбачають наявність у реченні двох основних компонентів – підмета і присудка. В односкладних реченнях предикативність утілюється в єдиному вербалізованому головному членові речення.

Водночас в україністиці останнім часом превалує думка про те, що розмежування односкладності та двоскладності можливе лише на рівні формально-граматичної структури, тому що з власне-семантичного боку всі речення завжди двоскладні [3, с. 52], хоча ми маємо деякі застереження з цього приводу щодо частини безособових речень.

При встановленні типологічних ознак речення не можна не враховувати й особливостей вираження його членів у різних слов'янських мовах. Порівняйте: „На відміну від української мови, в польському реченні при наявності форм теперішнього та майбутнього часу дієслів підмет-займенник зазвичай опускається, а відтак паралельний розгляд таких речень, як означено-особові, неозначено-особові, узагальнено-особові, стає умовним” [5, с. 652]. Польська дослідниця В. Косеска-Тошева, порівнюючи структуру односкладних речень у російській і польській мовах, пропонує свою класифікацію, поділяючи їх на безпідметові особові (*bezpodmiotowe i osobowe*) на зразок *Marii chciało się płakać i śmiać jednocześnie* і безпідметові безособові (*bezpod-*

miotowe i bezosobowe) типу *Pada już drugi dzień* [18, с.166]. Такий поділ поєднує в собі одночасно і формальний, і семантичний підхід до класифікації речень.

Загалом теорія односкладного речення у польському мовознавстві не набула поширення, хоча терміни „*zdanie jednoczłonowe*” – „*zdanie dwuczłonowe*” з’являються спорадично у синтаксичних студіях польської мови. Щоправда, нерідко їм надається різне тлумачення [див. про це: 13, с. 22-24]. Польські граматисти все-таки частіше послуговуються термінами „*zdanie bezpodmiotowe*” (безпідметове речення), „*zdanie z podmiotem domyślnym*” (речення з невираженим підметом).

Виокремлення безпідметових речень було запропоноване А.Красновольським [19]. Проблеми структурної організації безпідметового речення у полоністиці присвячено чимало наукових досліджень, зокрема праці А. Вежбицької, О. Волінської, Р. Гжегорчикової, К. Каллас, Г. Конечної, Т. Ріттель та ін. Безпідметовими вважають різні конструкції, залежно від того, що приймається за критерій безпідметовості: семантичний чи структурний принцип. Чи не найдетальнішим дослідженням безпідметових речень (у термінології авторки – *jednoczłonowych*) донині залишається праця Г. Конечної [17, с. 60-92]. Польська дослідниця поділяє аналізовані речення на вербальні, номінальні та інфінітивні (не обумовлюючи, щоправда, критеріїв такого поділу), виокремлюючи, крім того, в межах кожного типу відповідні семантичні класи. Така класифікація, однак, не є послідовною, бо, наприклад, серед вербальних речень перші 15 груп виділені з урахуванням модальних значень, а 16 і 17 групи – з опертям на будову присудка [17, с. 72-73]. П. Бонк небезпідставно вважає сам термін „*zdanie bezpodmiotowe*” певною мірою парадоксальним, оскільки, на його думку, „у реченні мусить бути підмет – явний, об’єктивований або домислений” [9, с.410]. Дехто з мовознавців узагалі категорично заперечує існування таких речень (наприклад, Г. Конечна [16] чи А. Вежбицька [24]). Водночас міркування А. Вежбицької розкритикував А. Баньковський [8, с. 294-296]). О. Волінська пропонує замінити термін „*zdanie bezpodmiotowe*”, який, на її думку, тяжіє до формального синтаксису, терміном „*konstrukcje bezmianownikowe*” [25, с. 13-14]. Терміном „*zдания bezmianownikowe*” послуговується і Р. Гжегорчикова [12, с. 59-61].

Проте й у сучасних польських граматиках частіше використовують термін „*zdanie bezpod-*

miotowe” щодо речень, у яких „немає підмета і не можна його домислити ні завдяки формі присудка, ні завдяки контексту (як у реченнях з *podmiotem domyślnym*), наприклад: *Zachmurzyło się. Wypogadza się. Grzmi. Kluje mnie w boku.*) <...>” [22, с. 306]. При такому трактуванні польські безпідметові речення частково співвідносні з формально безособовими реченнями в українській мові.

Речення з невираженим підметом – це речення, в яких підмет можна домислити завдяки особовим закінченням дієслова-присудка (*Byłam w kinie (ja). Pośpieszcie się (wy)*) або з контексту, наприклад: *Maciek wybiera się na wycieczkę. Spakował już nawet walizkę (on, Maciek)* [22, с. 209]), що несе інформацію і про дію, і про особу-виконавця або носія цієї дії, і про співвіднесеність змісту речення з дійсністю. Такі речення також не всіма трактуються однозначно: деякі мовознавці вважають їх безпідметовими, більшість – двоскладними повними. Частина цих речень зближується з українськими односкладними особовими (означено-особовими, неозначено-особовими чи узагальнено-особовими) повними реченнями (*Прийду завтра // Przyjdę jutro; Будують дім // Budują nam dom; Не нхай носа до чужого проса // Nie wsadzaj nosa do cudzego prosa*), а частина – або з односкладними неозначено-особовими, або з двоскладними неповними, як-от у контексті: *Dzieci bawiły się. Robiły z piasku babki // Діти бавилися. Робили з піску пасочки.*

Достатньо чіткої окресленості у полоністиці (на відміну від дефініцій в українському мовознавстві) не має і термін «підмет». Так, у статті „*Polska terminologia składniowa*” група авторів, проаналізувавши напрацювання польської лінгвістики майже за сто років щодо проблем, пов’язаних з підметом і присудком, дійшла висновку про термінологічний різнобій і хаос, що зумовлено, на їх думку, різними причинами: 1) розмаїттям критеріїв, на підставі яких пояснюється термін (наприклад, це стосується термінів „*podmiot logiczny*” і „*podmiot realny*”); 2) багатозначністю терміна (так, термін „*podmiot gramatyczny*” вживається польськими мовознавцями в ширшому (тобто як термін лінгвістики, що протиставляється, наприклад, терміну психології) і вузькому значеннях (підмет у називному відмінку; складений підмет на зразок *tysiące oklasków*; т. зв. „*pusty*”, або „*pozorny podmiot*” як у реченнях типу *ono pada, to pada*); 3) неточністю, нечіткістю трактування значень термінів, що стосується понять „*podmiot nieokreślony*” і „*podmiot ogólny*”; 4) численною кількістю термінів-синонімів (наприклад, водно-

час із терміном „podmiot gramatyczny” використовуються терміни „podmiot realno-gramatyczny” і „podmiot logiczno-gramatyczny”) і т.п. [див.: 21, с. 221-228; с. 231-232]). О. Волінська з цього приводу слушно зауважує, що „впровадження термінів: *podmiot domyślny, logiczny, osobowy, nieosobowy, nieokreślony, wszechobecny* і т.п. – виразно демонструє сплутування рис формальних і семантичних з наданням пріоритету другим” [25, с.15].

Термін „podmiot logiczny” в інтерпретації різних синтаксистів має то ширше, то вужче значення. Так, А. Красновольський логічним підметом уважав ім’я або займенник (але не в називному відмінку), що позначають річ або особу, про яку говориться в реченні [19, с.25]. С. Шобер називає логічним підметом „підмет, виражений залежним відмінком, тобто ані називним, ані кличним” [23, с.308]. На думку З. Клеменевича, підметом, крім називного відмінка, може бути ще й іменник у родовому або в родовому і знахідному відмінках при чоловічо-особових іменниках [14, с.32; 15, с.121].

Автори „Słownika wiedzy o języku” кваліфікують як логічний підмет два відмінки – родовий, і давальний [22, с.210]. Дехто з мовознавців вважає, що логічний підмет може бути виражений іменником чи займенником у родовому, давальному, знахідному [19, с.25] і навіть у місцевому відмінках з прийменником *na* (*Nie brakowało tu nigdy na dobrych chęciach*) [23, с.308]. П. Бонк переконаний, що логічним, крім родового і давального, слід вважати також підмет у формі кличного відмінка, якщо присудком є дієслово другої особи однини і множини наказового способу [9, с.409], як-от у реченні – *Maryjo, otwórz rycerzowi Twemu!*.

Фактично термін „podmiot logiczny” використовують для позначення як виконавця дії (суб’єкта), так і граматичного підмета [21, с. 227]), таким чином кваліфікуючи його з позицій як семантичного, так і формального підходів до вивчення речення.

Здебільшого формою, зарезервованою для терміна „podmiot logiczny”, вчені вважають родо-

вий зі значенням частковості (*wody ubywa, dnia przybywa*) або родовий при запереченні (*Jana nie ma*), т.зв. „podmiot w dopełniaczu” – термін, поширений у польській шкільній та університетській практиці. Щодо форм у давальному і знахідному відмінках погляди синтаксистів розходяться: одні кваліфікують їх як підмет логічний (А.Красновольський, С. Шобер), а інші (наприклад, Г. Конечна) – як підмет реальний (*podmiot realny*). Значення цих термінів частково накладаються. Так, Г. Конечна послуговується терміном „podmiot realny” й у випадках, коли підмет має форму не лише давального і знахідного, а й орудного й родового відмінків з прийменниками *u*, *od* (*Pachnie bzem. U nich się nie przelewa. Wionęło od nich zapachem olejku różanego*) [17, с.88]. Усе ж частіше термін „podmiot realny” застосовують щодо виконавця дії з погляду позамовного (реальний діяч), а з погляду граматичного такі форми вважаються додатком [див.: 21, с. 227]).

К. Пісаркова, досліджуючи історію розвитку польських безпідметових речень, визнає за традицією підметом іменник у родовому відмінку, а сутність підмета в давальному відмінку (який інколи ще називають „podmiotem epistemologicznym”) вважає недостатньо з’ясованою [20, с. 31].

Таким чином, дослідження обох мов не матимуть достатньої повноти й бодай відносної завершеності без чіткого розмежування формально-синтаксичного, семантико-синтаксичного й комунікативного підходів до вивчення синтаксису, що ускладнює не тільки зіставний аналіз, а й тлумачення окремих явищ у межах однієї мови. Різноміт у термінології ускладнює зіставне вивчення синтаксису польської та української мов. Щоб уникнути неоднозначності у тлумаченні одних і тих самих або схожих явищ, слід, на нашу думку, опиратися на термінну систему рідної (української) мови як більш звичну (двоскладні, односкладні, повні, неповні, означено-особові, неозначено-особові тощо), водночас добре розуміючи, що еквівалентність таких речень в українській і польській мовах є тільки частковою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Барчук В. М. Граматична темпоральність: Інтервал. Час. Таксис. Івано-Франківськ: Сімик, 2011. 416 с.
2. Вихованець І. Р., Городенська К. Г., Загнітко А.П., Соколова С.О. Граматика сучасної української літературної мови. Морфологія. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017. 752 с.
3. Городенська К. Проблема двоскладності-односкладності в контексті історичного й дериваційного синтаксису. *Структура сучасної української мови*: тексти доповідей та повідомлень IV Міжнародного конгресу україністів. Київ, 2002. С. 52 – 63.
4. Ильенко С. Г. Персонализация как важнейшая сторона категории предикативности *Теоретические проблемы синтаксиса современных индоевропейских языков*. Ленинград: Наука, 1975. С. 154 – 159.
5. Кононенко Ірина. Українська та польська мови: контрастивне дослідження; Ірина Кононенко. *Język ukraiński i polski: studium kontrastywne*. Warszawa: WUW, 2012.809 с.

6. Мірченко М. В. Структура синтаксичних категорій: монографія. Луцьк, 2004. 392 с.
7. Українська мова: енциклопедія. Київ, 2004. 824 с.
8. Bańkowski A. Jeszcze o zdaniach bezpodmiotowych. *JP XLVII*, 1967. S. 294 – 296.
9. Bąk P. Gramatyka języka polskiego. Zarys popularny. Warszawa: Wiedza Powszechna, 2010. 508 s.
10. Encyklopedia językoznawstwa ogólnego / pod. red. K. Polańskiego. Wrocław – Warszawa – Kraków : Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 2003. 731 s.
11. Encyklopedia wiedzy o języku polskim / pod. red. Stanisława Urbańczyka. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1978. 449 s.
12. Grzegorzczak R. Wykłady z polskiej składni. Warszawa: PWN, 2004. 159 s.
13. Kallas K. Formalnogramatyczna klasyfikacja zdań pojedynczych dzisiejszej polszczyzny pisanej. Warszawa – Poznań: PWN, 1974. 140 s.
14. Klemensiewicz Z. Zarys składni polskiej. Warszawa: PWN, 1969. 133 s.
15. Klemensiewicz Z. O wytycznych definicji zdania uwagi przyczynkowe *Problemy składni polskiej* / red. A. M. Lewicki. Warszawa, 1971. S. 91 – 101.
16. Koneczna H. Od zdań podmiotowych do bezpodmiotowych *Poradnik językowy*. Zeszyt 8. 1955. S. 281 – 292.
17. Koneczna H. Funkcje zdań jednoczłonowych i dwuczłonowych w języku polskim *Problemy składni polskiej. Studia * dyskusje * polemiki z lat 1945 – 1970*. Warszawa: PWN, 1971. S. 60 – 92.
18. Koseska-Toszeva V. Gramatyka konfrontatywna rosyjsko-polska. Składnia. Warszawa: PAN Instytut Sławiastyki, 1993. 190 s.
19. Krasnowolski A. Systematyczna składnia języka polskiego. Warszawa: Wydana z zapomogi Kasy Pomocy Naukowej imienia Dr. Mianowskiego, 1897. 331 s.
20. Pisarkowa K. Historia składni języka polskiego. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź: WPAN, 1984. 289 s.
21. Problemy składni polskiej. Studia * dyskusje * polemiki z lat 1945-1970 / Wybrał, ułożył i wstępem opatzył Andrzej Maria Lewicki. Warszawa: PWN, 1971. 238 s.
22. Słownik wiedzy o języku / Iwona Płociennik, Daniela Podlaska. Warszawa – Bielsko-Biała, 2008. 326 s.
23. Szober S. Gramatyka języka polskiego / Wyd. 3-e, oprac. W. Doroszewski. Warszawa, 1959. 390 s.
24. Wierzbicka A. Czy istnieją zdania bezpodmiotowe. *Język polski*. 1966. 46 (3). S. 177 – 196.
25. Wolińska O. Konstrukcje bezmianownikowe we współczesnej polszczyźnie. Katowice: Uniwersytet Śląski, 1978. 141 s.

УДК 811.162.1'373.7:821.162.1-5

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.21.1.15>

ЛЕКСИКО-ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ЕКСПРЕСІЇ В СУЧАСНІЙ ПОЛЬСЬКІЙ ПРОПОВІДІ

LEXICO-PHRASEOLOGICAL MEANS OF USING EXPRESSION IN THE MODERN POLISH SERMON

Лукіна Л.Р.,

orcid.org/0000-0001-6133-5902

викладач кафедри слов'янських мов та зарубіжної літератури
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

У статті проаналізовано лексико-фразеологічні засоби вираження експресії, що вживаються в текстах сучасних польських проповідей. Актуальність дослідження зумовлена тим, що експресивність є однією з найскладніших лінгвістичних категорій, оскільки вона пов'язана з виявом суб'єктивного початку в мові, що супроводжує пізнання об'єктивної дійсності та відображає зміст індивідуальної свідомості носіїв тієї чи іншої мови.

Визначено, що важливу роль у лінгвостилістичній системі будь-якої мови відіграє передусім емоційна лексика, тобто ті прошарки словникового складу, які так чи інакше пов'язані з людськими почуттями. У сучасній польській проповіді емотивну лексику репрезентують: синоніми, антоніми, релігійні терміни, ідеологізми, агіоніми, антропоніми, топоніми та ін. Специфічна термінологічна релігійна лексика в тексті проповіді створює урочистість, емоційність, експресивність, піднесеність. Надзвичайною емоційністю й експресивністю відзначаються синоніми та антоніми

Наголошено на тому, що експресивні якості проповідей виявляються завдяки вживанню фразеологізмів, лексичні компоненти яких номінативно (до того ж часто образно) розкривають напружені психічні стани